



Türk Mitolojisinde “Hayat Ağacı” Sembolü Ve Bu Sembolün Sanata Yansımalarından Örnekler

The “Tree Of Life” Symbol In Turkish Mythology
And Examples Of The Reflections Of This Symbol On Art

Arş. Gör. Merve DUYDU

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Heykel Bölümü,
Sivas/TÜRKİYE,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6821-752X>

Dr. Öğr. Gör. Okan BOYDAŞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim
Dalı, Sivas/TÜRKİYE,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3267-1058>

ÖZET

Türk Sanatı ve kültürünün şekillenmesinde önemli rol oynayan mitolojik unsurlar, sanatsal oluşumun zenginliğine katkı sağlarken, bir taraftan da yüzyıllar öncesine ait değerlerinde gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmuştur. Türk Mitolojisine ait unsurlar, kimi zaman oldukça saygın bir konumda önemsenmiş, kimi zaman da göz ardı edilerek tarihe karışmıştır. Tüm dünya kültürlerinde de kabul gören Hayat Ağacı sembolü ise Türk Mitolojisi ve sanatında ki yerini hala etkin bir şekilde korumaktadır.

“Türk mitolojisinde ‘hayat ağacı’ sembolü ve bu sembolün sanata yansımalarından örnekler” başlığı ile hazırlanan bu çalışmada, “hayat ağacı” kavramının Türk Mitolojisinde yeri ve sanata yansımaları örnekler kapsamında ele alınarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Mitoloji, sanat, Hayat Ağacı.

ABSTRACT

While contributing to richness of the artistic formation, mythological elements, which played an important role in shaping Turkish Art and culture, also helped to transfer their centuries-old values to future generations. Elements of Turkish Mythology were sometimes considered important in a highly respected position, and sometimes ignored and became history. The Tree of Life symbol, which is accepted in all World cultures, still effectively maintains its place in Turkish mythology and art.

In this study prepared with the title of “Tree of Life” symbol in Turkish mythology and examples of the reflection of this symbol on art”, the place of the concept of tree of life” in Turkish Mythology and its reflections on art werw examined within the scope of examples.

Key words: Mythology, art, Tree of Life.

Giriş

Çeşitli uygarlıklarda da görülen ve Türk Mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Hayat Ağacı sembolü literatüre geçmiş birçok çalışmaya konu olmuştur. Hazırlanan bu çalışma da Hayat Ağacı kavramı, İslamiyet öncesi ve İslamiyet'in kabulünden sonraki dönem olmak üzere iki başlık altında örneklendirilmiştir. Özellikle İslamiyet'in kabulünden sonraki döneme ait örnekler yaşadığımız topraklar göz önünde bulundurularak seçilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Nitel özellikte içerik analizini içeren çalışmada, literatür taraması metoduyla Türk Mitolojisinde önemli yeri olan 'Hayat Ağacı' sembolü ve bu sembolün yer aldığı örnekler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Buna bağlı olarak bu sembolün kullanıldığı sanatsal eserler İslamiyet'ten öncesi ve sonrası olarak iki bölümde değerlendirilmiştir. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3. BULGU ve TARTIŞMALAR

İnsanlığın varoluşundan beri insanoğlu ve doğanın bilinmezliğini kendine konu edinen mitolojik anlatılar sanatsal yaratıyı şekillendiren yapı taşlarından biri olmuştur ve mitolojik unsurlar sanatın hemen her alanında kendine yer edinmiştir.

Mit kelimesinin temeli eski yunanca da "söz" anlamına gelen "mtyhos" kelimesine dayanmaktadır bu kelime ise en genel anlamda söylenen veya duyulan söz, masal/efsane anlamında kullanılmaktadır(Erhat, 1972:5). Mit kelimesinin anlamı terim olarak düşünüldüğünde ise, eski insanların din ve tanrılar hakkındaki inanışları olarak da düşünülebilir. Mitler, geleneksel biçimde yayılan ve toplumun hayal gücü üzerinde derin izler bırakan halk hikâyeleridir ve ilk insanların inandığı, kutsal kabul ettiği değerler sistemi olarak da tanımlanabilir. Mitler, üzerinde araştırmalarıyla tanınan Mircae Eliade "Mit her zaman bir yaratılışın öyküsüdür" der.

İlk dönemlerde insanlar dünyayı tanımak ve anlamak için dünyanın nasıl oluştuğuna ve içinde buldukları hayatın tüm evrelerine dair bir açıklama getirmeye çalışırlar, bu yaşamlarını devam ettirebilmeleri için psikolojik bir şarttır. İçlerinde oluşan bu açıklama getirme isteğiyle ilkel insanlar her şeye bir anlam yüklemeye başlarlar ve insanlığın en büyük mirası, kültürlerin de en değerli unsurları olan bu anlamlar, zaman içerisinde gelişerek mitleri oluşturur.

"Mitoloji" kelimesi ise mitleri inceleyen ve onları yorumlayan bilim dalı olarak adlandırılmaktadır. Mitoloji kelimesi sözlükte; "Bir din veya bir halkın kültüründe tanrılar, kahramanlar, evren ve insanın yaratılışına dair tüm sözlü ve yazılı efsane birikiminin ve bu efsanelerin doğuşlarını, anlamlarını yorumlayıp, inceleyen ve sınıflandıran çalışmalar bütünüdür" şeklinde açıklanmaktadır(Atalay,2015:6).

Malinowski'ye göre: "Mit, insan uygarlığının temel bir ögesidir, boş bir olaylar dizisi değildir, tersine sürekli başvurulacak olan yaşanan bir gerçekliktir; soyut bir kuram ya da imgeler gösterisi değil; ama ilkel dinin ve pratik bilginin gerçek bir düzenlemesidir"(Eliade,1993:24).

Mitlerin temelinde yatan düşünce, olumsuz olarak tanımlanan olaylardan korunup olumlu ve iyi olana yaklaşımdır olumsuzdan korunmayı amaçlayan mitler inanca bağlılık gösterme ile doğru orantılıdır. Mitler doğaüstü varlıkların mistik gücünü anlatırken kutsallığı da ön plana çıkarmaktadırlar.

Dünyanın ve dünya içinde bulunan çeşitli varlıkların nasıl oluştuğunu açıklayan mitlerin yanında insanoğlunun ne olduğunu, nasıl ve neden yaratıldığını, ölümün ne olduğunu ve kaynağını

açıklamaya çalışan mitlerde mevcuttur. İnsana varoluş nedenini, geçmişini ve geleceğini sorgulama imkânı veren mitler gerçek dünya konularına da sıkı sıkıya bağlıdır ör: insanların yararlandığı veya zarar gördüğü doğa olayları da mitler içinde kendilerine sık sık yer bulmaktadırlar. Tüm bunların yanında mitler insanoğluna bir güven dayanağı da oluşturmaktadır.

Bonnefoy ise mitolojiyi şu şekilde açıklar: “Mitler yalnızca dünyanın ve insanın kökenini bildirmekle kalmaz. Aynı zamanda, insanı bugünkü durumunu, ölümlü, cinsiyetli, toplum içinde örgütlü, yaşamak için çalışmakla yükümlü bir varlık haline getiren bütün asal olayları açıklığa kavuşturmuştur. Yani arkaik toplumların insanı için, mitleri tanınmanın varoluşsal işlevi vardır”(Bonnefoy, 2000: 784).

Mitoloji kavramı aynı zamanda gerçek hayata pek uymayan efsanevi hikâyelerin nasıl doğduğunu, geliştiğini, ne anlatmaya çalıştıklarını ve bu alanda üretim yapan bilginlerin düşüncelerini de araştıran bir bilim dalıdır. Anlattığı öykülerle içinde dini ve kutsal unsurlar barındıran mitler eski insanların, dünyanın yaratılışını ve insanın varoluşunu sembolik şekilde açıklama tarzıdır. Mitlerin konusu genellikle yaratılışa doğaüstü varlıklarla ve tanrılarla alakalıdır.

Mitoloji kavramı uygarlıkların bilinmeyen yönlerine ışık tutup yaşanmışlıklarla ilgili bilgi verdiği gibi insanın düşünce dağarcığının da gelişmesine katkı da bulunmaktadır.

3.1. Türk Mitolojisi

Çok geniş bir alanda hüküm sürmenin ve zengin bir tarihsel alt yapıya sahip olmanın yanı sıra Türk kültürü mitolojik anlamda da göz ardı edilemeyecek zenginliğe sahiptir.

Ögel, bu duruma ‘hatıra defteri’ metaforunu kullanarak şu şekilde katkıda bulunmuştur; “Türk mitolojisi, milliyet şuurunun bir aynası gibidir. Mitoloji, bir milletin fikir ve düşünce tarihidir. Bir milletin meydana gelmesi, binlerce yıl ister. Acılarını hep beraber duymuş olanlar ve sevincini birlikte yaşayanlar birleşebilirler. Mitoloji de milletlerin tarihindeki bu sevinç ve acıların, “Hatıra defteri” gibidir (Ögel, 1971: VI, VII).

Türk mitolojisinin tarihi ve coğrafi alanı Çin den Akdeniz’e kadar oldukça geniş bir alana yayılmıştır ve bu bağlamda tarih öncesi Türk boylarında da mitolojik simgelere ve inançlara rastlanır.

Türk mitolojisi kavramı, Türk halkının kültüründe var olan, çeşitli inançlar tanrılar, olağanüstü olaylar, kahramanlar ve çeşitli yaratılış hikâyelerini içine almaktadır.

Evrenin, dünyanın ve insanın yaratılışı ile ilgili olarak farklı Türk yerleşmelerinde büyük ölçüde ortak olan mitler bulunmaktadır. Günümüze çoğunlukla sözlü kültür olarak ulaşan bu mitler, yeni dil, yeni din ve yeni kültür çevrelerinin etkisinde kalarak, kısmen değişikliğe uğrasalar da özelliklerini korumuşlardır (Gögebakan, 2015).

Türk mitolojisi hakkında çeşitli araştırmalar yapıp kitaplar yazan Fuzuli Bayat, Türk mitolojisini dünyanın diğer mitolojik sistemlerinden ayıran özelliklerini şöyle sıralar:

Fuzili Bayat’ın Türk Mitolojik Sistemleri-II kitabında da yer verdiği üzere, Türk mitolojisinde, çok tanrıcılık inancı yoktur ve akılcı bir mitolojidir. Ayrıca Türk mitolojisinde, türeyiş, ruhlar ve demonik (cin/ şeytan gibi) varlıklar hakkındaki anlatılar ağır basmaktadır. Türk mitolojik metinleri dağınıktır; şaman inançları, destanlar içinde erimiştir”(Bayat, 2016:21).

3.2. Türklerde “ağaca” yüklenen anlamlar

İnsanlar var oldukları andan itibaren birçok varlığı kutsal kabul etmiş ve kutsallık yükledikleri bu varlıkları yazıya, dile dine ve sanata dökerek günümüze kadar ulaşmalarını sağlamışlardır.

Dünya üzerinde yaşayan her toplum tarafından kutsal kabul edilen varlıklardan biri de ağaçtır. Ağaca yüklenen çeşitli anlamlar aynı zamanda ağaçlarla ilgili birçok efsanenin doğmasına ve ağaç kavramının sık sık mitolojiye konu olmasına sebep olmuştur.

Ağaçlar hemen her kültürde doğurganlığın, ölümsüzlüğün, şansın ve bereketin sembolü olmuş durumdadır ve kutsal kabul edildiği içinde bir bakıma tanrı ile iletişim kurma yollarından biridir.

Dünya dinlerinde ağaç sembolizminde genellikle Tanrı bir ağaçta tezahür eder. Böylece ağaç, Tanrının yeryüzündeki sembolü olur. Bu nedenle insanoğlu, ağaçlara yakın olmaya çalışır, onlara bezler bağlayarak dilekte bulunur. Çeşitli faydaları, estetik özellikleri, sonbaharda kuruyup, baharda yeniden canlanmasıyla hayatın safhalarını temsil etmektedir”(Ağaç, Sakarya,2015:3).

Evren merkezinin bir sembolü olarak kabul edilen ağaç kavramı tüm dünya mitlerinde kozmik ağaç, hayat ağacı vb. imgelerle karşımıza çıkmaktadır. Varoluşunda bir sembolü olarak düşünülen ağacın, gövdesi, dalları, yaprakları ve toprağa sıkı sıkıya bağlı olan kökleri de kendisi kadar önemlidir.

Tüm dünyayla beraber Türk toplumunda ve mitolojisinde de ağaç kavramı kutsal sayılmıştır. Ağaçlarda ilahi bir ruh olduğu düşüncesi ağaç ve insan arasındaki bağı güçlendirmiştir hatta bu düşünce sebebiyle Türkler de ağaç dikme olgusunun pekiştiği söylenebilir.

Eski Türklerde her yönüyle kutsal kabul edilen ağaca ve ağaç sevgisine çok önem verilmektedir. Bu ağaçlar arasında kayın, çam kavak ardıç çınar servi dut ve hurma ağacı sayılabilir.

Eski Türklerdeki bir inanışa göre, Tanrı yarattığı dokuz insan cinsini insanlardan önce yarattığı dokuz dallı ağacın gövdesinde barındırmıştır. Dolayısıyla yaratılış mitlerinde ağaç kavramının yeri büyüktür. Bu duruma Holmberg’in Yakut Türkleri üzerinden yapmış olduğu şu söylemi örnek olarak verilebilir. “Yakut Türklerinin mitolojilerine göre, ilk insanın neden yaratıldığı, anne babasının kim olduğu merakı ağaç gövdesindeki bir yarıktan çıkan kadın tarafından giderilmiştir”(Holmberg,1964).

Hun mitolojisine göre; bazı boylar ağaçlardan türediklerine inanmaktadırlar. Uygurların türediklerine inandıkları ağaç iki nehir arasındaki bir adacıkta bulunmaktadır. Bu adacığa sığınan oğuzlardan birinin ağaç kovuğunda çocuk doğurması ile “ağaç kovuğundan üreme” olgusu Türk mitolojisinde yer edinmiştir. Yine Uygurlarda, evren çadır şeklindedir ve bu çadırın ortasında sütuna benzeyen yedi cevherli, dünyayı ayakta tuttuğuna inanılan bir ağaç vardır. Bu ağaç göğün direği olarak ta bilinmektedir.

Altay mitolojisinde ise, kutsallığı ön plana çıkan ağaç çam ağacıdır bu ağaç gök ağacı olarak kabul edilir ve tepesinde Tanrı-Bay-Ülgen’in oturduğu düşünülmektedir.

Göktürk mitolojisine baktığımızda da, ağacın hükümdar soyu olduğu ve Göktürk Kaan soyundan gelenlerin sülalelerini bir ağaca benzettikleri bilinmektedir. Büyükler bu soy ağacının gövdesini, gençlerde dallarını ve yapraklarını oluşturmaktadırlar.

Osmanlılarda ve Anadolu Selçuklularında da ağaç kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, Anadolu Selçukluları hurma ağacını kutsal saymış ve onu devlet ağacı olarak kabul etmişlerdir çünkü bu ağaç ölümsüzlüğü çağrıştırmaktadır. Osmanlılarda ki ağaç kültüründe, ağaç hayırlı bir şey olarak tasvir edilir ve hükümdarlığa yorulmaktadır.

İslamiyet ten önceki Türk sanatında ağaç tasvirleri basit ve doğadaki halleri ile işlenirken İslamiyet in kabulü ile ağaç tasvirleri bazı değişikliklere uğramış daha stilize ve süslemeci ağaçlar olarak tasvir edilmiştir. İslami devirde sanatta en çok yer edinen servi ağacı motifi mezar taşları başta olmak üzere geniş bir kullanım alanı bulmuştur

Her dönemde ağaca çeşitli anlamlar ve kutsallıklar atfeden Türkler ağaçlara dair bu inanışlarını İslamiyet i kabul ettikten sonrada değiştirmemişler ve İslami tavırla ağaca olan bu inançlarını sentezlemeyi bilmişlerdir.

Ağaca çeşitli anlamlar yükleyen Türkler ağaçlara karşı olan bu inançlarını sanat eserlerine de yansıtmışlardır. Gerek İslamiyet ten önce gerek İslamiyet ten sonra olsun sanatın birçok alanında özellikle “hayat ağacı” tasviri kendine yer edinmiştir.

Hayat ağacı kavramı incelendiğinde, bu ağaca yüklenen anlamların ve kutsallığın diğer ağaçlara göre daha fazla olduğu ve sanatın içerisinde kendine daha geniş bir yer edindiğine şahit oluruz.

Türk inanç ve mitolojisinde çeşitli sembolik anlamlara sahip olan hayat ağacı bazen “Baygaç-Bayağaç” veya Bay terek olarak da adlandırılmaktadır.

Yeryüzünden tanrı katına kadar ulaştığına inanılan bu ağaç eski Türklerde “Kutsal Değnek” olarak da tanımlanmıştır ve bu değneğin gökte ve yeraltında bulunan ruhların geçiş yolu olduğuna inanılmaktadır.

Eski bir Türk düşüncesine göre, “hayat ağacı dünya yaratıldığında yaratılmıştır. Dalları ve budakları gümüşten, yaprakları altındandır, gövdesinden ve tepesinden ise sarı renkli bir sıvı çıktığı düşünülmektedir”(Ergün,2004:153).

Hayat ağacı kavramının sanata yansımalarında ki örnekler bakılacak olunursa, bu sembolün kullanımı İslamiyet’ten önce ve İslamiyet’ten sonra olarak iki dönem de ele alınabilir.

3.2.1. İslamiyet’ten önce hayat ağacı tasvirlerinden örnekler

İslamiyet’ten önceki döneme ait hayat ağacı tasvirlerine, Hun dönemi eserlerinden olan Pazırık kurganındaki figürler, Şamanizm’in etkilerinin son derece hissedildiği ve şaman ritüellerinde kullanılan ‘şaman davulunun’ üzerindeki motifler ile Göktürkler döneminde kullanılan maskeler örnek verilebilir.



Resim 1: Hun Dönemine ait örtü. V. Pazırık kurganı.

(Kaynak: “Türklerde Ağaca Yüklenen Anlamlar, Hayat Ağacı Ve Bunların Sanata Yansımaları”, Özgür Gönen)

Hun dönemine ait olan bu örtü de beş büyük Pazırık kurganı arasında sonuncu ve güneyde yer alan mezara aittir. Örtü üzerinde iki insan, at ve hayat ağacının yer aldığı sahne bulunmaktadır. Tahtında oturmuş figür elinde hayat ağacı tutmaktadır, bu figürün karşısında atlı erkek figürü yer alır

(https://www.academia.edu/9946267/T%C3%BCrklerde_Hayat_A%C4%9Fac%C4%B1 erişim tarihi: 30.10.2020).

erişim



Resim 2: Şaman davulunun yüzeyinde bulunan hayat ağacı motifi.

(Kaynak: <https://kubeyhatun.wordpress.com/tag/mevlevilik/>)

Şaman ritüellerinde önemli bir yere sahip olan Şaman davullarının hayat ağacının odunundan yapıldığına ve bu davulun şamanları dünyanın merkezine taşıdığına ve ilahi âlemlerle teması geçirdiğine inanılmıştır... Davulun kasnağı hayat ağacından yapılmış olduğu için, şaman, davulunu çalmakla, sihirli bir şekilde bu ağacın yanına yani dünyanın merkezine fırlatılmış olmakta ve bu sayede göğe çıkabilmektedir. Ayrıca davulun üzerine kozmik âlemler arasındaki yolu simgeleyen hayat ağacı figürleri çizilmiştir (Ağaç, Sakarya,2015:6).



Resim 3: Göktürk dönemine ait olduğu düşünülen altın maske

(Kaynak: “Türklerde Ağaca Yüklenen Anlamlar, Hayat Ağacı Ve Bunların Sanata Yansımaları”, Özgür Gönen.)

Göktürk devrinde ölümlerin yüzüne kapatılan bir maskede de hayat ağacı motiflerine rastlanmaktadır. Yüzün iki tarafı ve maskenin burun üstünde altı dalla tasvir edilen hayat ağacı motifini görmek mümkündür. Bu Altın Maske Kırgızistan Bişkek Ulusal Tarih Müzesinde Bulunmaktadır.

3.2.2. İslamiyet'in kabulünden sonraki dönem hayat ağacı tasvirlerinden örnekler

İslamiyet'tin kabulü ile başlayan döneme ait hayat ağacı tasvirlerine, Mengücekoğulları döneminde yapılmış olan Sivas Divriği Ulu Cami'sinde, İlhaneliler döneminde yaptırılan Erzurum Yakutiye Medresesi'nde, Anadolu Selçuklu Dönemine ait olan Sivas Gök Medrese 'de rastlanmaktadır.

Hayat ağacı motifi genellikle tek başına veya kuşlarla çevrelenmiş şekilde tasvir edilmektedir. Tek başına tasviri yapılan hayat ağacı motifi genelde İslamiyet ten sonra ki dini mimaride kendini göstermektedir. Bu tek ağaçlar Allah'ın birliğini temsil etmektedir(Ağaç, Sakarya, 2015).

3.2.2.1. Divriği Ulu Cami



Resim 4. Divriği Ulu Camii Hayat Ağacı Motifi detay

(Kaynak: http://www.divrigiulucamii.com/tr/Cennet_Kapi_4.html)

Divriği Ulu Cami'nin kuzeyinde tek başına tasviri yapılan hayat ağacı motifinin güzel bir örneği vardır. Burada hayat ağacı dal şeklinde, küçük bir vazodan yükselir. Vazo ebedi hayat suyu ihtiva eden bir semboldür(Ağaç, Sakarya, 2015:9).

Divriği Ulu cami Selçuklu devletinin en güçlü döneminin en önemli yapısıdır. Türklerin egemen olduğu bütün bölgelerde eşine rastlanmayan böyle plastik sanat olgusunun tasarlanması ve bu tasarımın bitirilip bitirilemeyeceğinin düşünülmeden uygulanmaya konması, insanlığın ve dünya sanat tarihinin en ilginç serüveni sayılabilir(Çizer, 2008:107).

Divriği ulu cami süslemelerinin en yüklü olduğu kapı "cennet" kapısı olarak ta adlandırılan kuzey taç kapısıdır. Bu kapının süslemelerinde özellikle abartılı bitkisel motiflere ağırlık verilmiştir. Kuzey kapısında kullanılan hayat ağacı motifi de taç kapıyı süslemekten ziyade kapının kutsal statüsünü ve simgesini belirtmek amacıyla tasarlanmıştır.



Resim 5: Mengücekli Devrine Ait Divriği Ulu Cami. Kuzey taç kapısı (detay)

Kuzey taç kapısının yüzeyinde vazodan yükselen dal şeklinde hayat ağacı tasvir edilmiştir. Yine aynı portalde karın kısmı dilimli bir vazodan başka bir hayat ağacı vardır. İçleri tam palmet yaprakları ile doldurulmuş iki büyük palmet, bu ağacın gövdesi ile birleşmektedir (https://www.academia.edu/9946267/T%C3%BCrklerde_Hayat_A%C4%9Fac%C4%B1 erişim tarihi: 30.10.2020).

3.2.2.2. Erzurum Yakutiye Medresesi**Resim 6.** Yakutiye Medresesi Hayat Ağacı Motifi (Erzurum)

(Kaynak: <http://haytagacidergisi.com/hayat-agaci/>)

İlhanlı Hükümdarı Sultan Olcayto zamanında, 1310 yılında yapılan Yakutiye medresesinin taç kapı yan yüzlerinde bulunan hayat ağacı motifini betimleyecek olursak; Ajurlu bir küreden çıkan hurma yaprakları şeklinde tasvir edilen hayat ağacı motifinin altında iki aslan ve hurma dallarının üzerinde de çift başlı kartal motifi bulunmaktadır. Kartal motifinin üst kısmında ise güneş tasviri olduğu düşünülen bir rozet bulunmaktadır.

3.2.2.3. Sivas Gök Medrese**Resim7:** Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Sivas Gök Medrese.

(Kaynak: <http://www.sivashizmetvakfi.com/hayat-agaci/>)

1271 yılında Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından Konyalı Kaluyan' a yaptırılan Gök medrese de ise Taç kapının yanında yer alan Hayat Ağacı motifinin dallarında nara benzeyen meyveler yer almaktadır. Cephe mermer renginden farklı olarak beyaz renkte yüksek kabartma ile işlendiği görülmektedir.

4. Sonuç

Çeşitli uygarlıklarda görülen ve Türk Mitolojisinde de önemli bir yere sahip olan Hayat Ağacı sembolü literatüre geçmiş birçok çalışmaya konu olmuştur. Birçok kadim uygarlığın esin kaynağı olan bu sembol, hem içerdiği anlam hem de mimari yapılara kattığı estetik boyut açısından çok önemli görülmelidir. Medeniyetlerin gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda, bir kültürün gelişim süreci ondan önceki kültürle beslenerek devam eder. Tüm bu gerçekler içerisinde çalışmaya konu olan Hayat Ağacı sembolünün de Türk kültürünün kadim uygarlıkları içerisinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Araştırma konusu olan bu sembol gibi kültürümüz içerisinde yer alan birçok sembolün halen araştırılmadığı aşikârdır. Bu konu üzerinde gerek akademik çalışmaların gerekse sanatsal etkinliklerin desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaç, S. Sakarya, M.(2015). Hayat Ağacı Sembolizmi, International Journal Of Cultural And Social Studies (Intjcss) December, Volume 1.
- Atalay, R.(2016). Mitolojinin Heykel Plastiğine Yansımalarına Genel Bir Bakış, Atatürk Üniversitesi Gsf Sanat Dergisi, 0 (25) , 5-17.
- Bayat, B.(2016).Türk Mitolojik Sistemi II, Ötüken Neşriyat Yayın Evi.
- Bonnefoy, Y. (2000). Antik Dünya Ve Geleneksel Toplumlarda Dinler Ve Mitolojiler Sözlüğü-II, Cilt. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Eliade, M.(1999). *Şamanizm*,(İsmet Birkan), İstanbul: İmge Yayınları.
- Eliade, M.(1993). Mitlerin Özellikleri, Çev: Sema Rifat, İstanbul: Simavi Yayınları.
- ERGUN, P. (2011), Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Erhat, Azra(1972). Mitoloji Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Göğebakan, Y. (2015). Mitolojik Unsurların 18. Yüzyıl Öncesi Türk Resim Sanatı İçerisindeki Yeri.,Turkish Studies, Vol.10, 367-388.
- Ögel, B.(1971). Türk Mitolojisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H.,(2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.academia.edu/9946267/T%C3%BCrklerde_Hayat_A%C4%9Fac%C4%B1 erişim tarihi: 30.10.2020

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Hun Dönemine ait örtü. V. Pazırık kurganı, (Kaynak: “Türklerde Ağaca Yüklenen Anlamlar, Hayat Ağacı Ve Bunların Sanata Yansımaları”, Özgür Gönen)

Resim 2: Şaman davulunun yüzeyinde bulunan hayat ağacı motifi.

(Kaynak: <https://kubeyhatun.wordpress.com/tag/mevlevilik/> erişim tarihi: 30.10.2020))

Resim 3: Göktürk dönemine ait olduğu düşünülen altın maske, (Kaynak: “Türklerde Ağaca Yüklenen Anlamlar, Hayat Ağacı Ve Bunların Sanata Yansımaları”, Özgür Gönen.)

Resim 4. Divriği Ulu Camii Hayat Ağacı Motifi detay, (Kaynak:http://www.divrigiulucamii.com/tr/Cennet_Kapi_4.html erişim tarihi: 30.10.2020)

Resim 5: Mengücekli Devrine Ait Divriği Ulu Cami. Kuzey taç kapısı (detay)

Resim 6. Yakutiye Medresesi Hayat Ağacı Motifi (Erzurum), (Kaynak: <http://haytagacidergisi.com/hayat-agaci/> erişim tarihi: 30.10.2020)_)

Resim7: Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Sivas Gök Medrese.

(Kaynak: <http://www.sivashizmetvakfi.com/hayat-agaci/> erişim tarihi: 30.10.2020))